

/ В. Ю. Разумовский – Москва, 1999.

13. Соколов Р. Ю. Социальная деятельность: структура и основные параметры [Электронный ресурс]: Дис...канд. филос. н. : 09. 00. 11. / Р. Ю. Соколов.- Ставрополь: РГБ, 2007.- Режим доступа: <http://diss.rsl.ru/diss/07/0022>.

14. Сорокин Д. С. Реформирование системы и структуры федеральных органов исполнительной власти Российской Федерации : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 03. 00. 27 / Д. С. Сорокин.- Москва, 2004;

15. Синюгин В. Ю. Административно-правовое обеспечение реформирования управленческой деятельности исполнительных органов государственной власти : диссертация ... доктора юридических наук : 12. 00. 14 / В. Ю. Синюгин.- Москва, 2011.- 412 с.

16. Тибилов Д. П. Экономическое развитие субъектов угольного рынка в условиях реформирования естественных монополий : диссертация ... доктора экономических наук : 08. 00. 05. / Д. П. Тибилов.- Москва, 2005.- 262 с.

17. Чечкин С. Н. Концепция рыночных реформ в России в трактовке зарубежных аналитиков : автореферат дис... кандидата экономических наук : 08. 00. 01 / С. Н. Чечкин.- Москва, 2008.- 22 с.

18. Щедровицкий Г. П. Избранные труды. / Г. П. Щедровицкий.- Москва: Наука, 1995.- 560 с.;

19. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности / Э. Г. Юдин.- Москва: Прогресс, 1975.- 370 с.

Грицькевич Т. І. Сутність та специфіка реформаторства.

Соціально-філософською проблемою сучасного суспільствознавства є важкість виділення реформаторської діяльності серед інших видів перетворювальної діяльності. Аналізуються особливості реформаторства і виділені такі істотні ознаки діяльності, як: спосіб зміни, усвідомленість мети перетворення, керованість і орієнтація на якісні зміни об'єкта; розкриваються структуроутворюючі її елементи і виділені критерії, за яких можливе реформаторство.

Ключові слова: реформаторство, суб'єкт – об'єкт – процес реформування, модель і механізм перетворення об'єкта.

Gritskevich T. The main points and specificity of reformation

The socially-philosophical problem of the modern Social Studies is that it is rather difficult to single out reformative activity among other types of the conversion system. The article studies the reformative peculiarities and marks out such essential features of the activity as the way of change, consciousness of the reformative goal, manageability and the object's quality changes orientation; moreover, it discloses its structure-forming elements and the criteria which make the reformation possible.

G. P. Schedrovitsky, G. S. Batischev, M. S. Kagan, E. V. Ilyenkov and E. G. Judin's ideas make it possible to solve the problem of the interconnection between man and society on the basis of connecting them social activity. It is the only thing that explains the following interactive system: "subject and object activity". The social activity acts as the revolutionary-destructive and constructive form as the reformation of social objects.

The source of reformation is contained in the reflection over the social practice content. Reformation is part and parcel either of the reformer-subject, accomplishing reformation or the reform, which acts as the way of change, or the reformative process.

Reformation has its distinctive features such as goal-setting and activity orientation on the object modification. The reformer realizes, intentionally performs an act, suggests and desires for a result. The following points make reformation possible:

- firstly, knowledge about the reformation object;
- secondly, the reformer has powers of authority;
- thirdly, the ability to make up the object model after changes;
- fourthly, the presence of skills and abilities to implement the reformation;
- fifthly, the ability to define the goal of the reformation and build a team for the plan implementation;
- sixthly, the presence of the intellectual points in the concept of changes caused by the society.

The reformation structure contains:

subject – is a person who has legal power to make the reforms (presidents, ministers, etc.)

object – is the social institutes, social relations;

spheres, where the reformation is feasible;

reform as a model of object modification;

mechanism of its implementation, including technologies and the level of impact on the social object.

From the cultural point of view reformation is the activity pointed at reforming.

Keywords: reformation, the subject – the object – the process of reforming, the model and the mechanism of transforming the object.

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

УДК 215 : 281.9

С. М. Гуменюк

Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ВИТОКИ РЕЛІГІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

У статті здійснено аналіз історико-філософського періоду кінця XVI-го початку – XVII ст. та перших тенденційних спроб римокатоликів, серед яких математик Ян Лятош, поет Симон Пекалід, канцлер Лев Сапіга і письменник Ян Щасний-Гербрют, котрі, не втрачаючи власних релігійних

переконань, укорінених у християнство західного взірця, толерантно ставились до своїх опонентів з православного табору. Автор апелює до поняття толерантність і його специфіки у час ренесансних геоантропоцентричних та антропоцентричних світоглядних пошуків.

Ключові слова: релігійна толерантність, острозькі книжники, католицизм, православ'я.

Вступ

Українсько-польські відносини, описані дослідниками історії, літератури та філософії, за тривалий багатомісячний час сусідства наших народів мали багато цікавих, повчальних, а почасти й драматичних моментів. Аналізуючи їх, ми отримуємо змогу не тільки перевести у рефлексивну площину історичну фабулу, а й певною мірою нині забезпечити себе від можливих конфліктів, що часто-густо розгортаються на основі релігійної нетерпимості. Звернення у цьому випадку до поняття толерантності допомагає знайти ті точки дотику, які дозволили обом народам не тільки мирно співіснувати, а й знайти спільний простір для культуротворчості.

Метою нашого дослідження є розгорнутий ретроспективний аналіз витоків релігійної толерантності, відстежений в українсько-польських взаєминах кінця XVI-го – початку XVII ст.

Аналіз наукових досліджень

Найповніше українсько-польські відносини описані у багатотомних історіософських працях уродженця Холмщини Михайла Грушевського. Серед сучасних наукових розвідок на цю тему особливою конкретикою вирізняються дослідження Володимира Литвинова під назвою «Католицька Русь» та ціла низка публікацій Лариси Довгої, Петра Кралюка, Наталі Яковенко. Яковенко, зокрема, відзначає, що «з кінцем XVI століття в релігійний пробут приходить різновірство і супутний йому розбрат, утворюючи два потоки, протиставлені «руському благочестю» [1, с. 296]. Серед польських імен, знаних в Україні, назовемо хоча б W. Tomkiewicz (Wołyn w Koronie. 1569-1795) [2], Piotr Wawzhenjuk (Social Disciplining and Social Control in the L'viv diocese» during the Episcopate of Iosyf Shumlians'kyi in the European context) [3], K. Cholynicki (Z dziejow prawosławia na Wołyniu 992-1596) [4]. Серед сучасників згадаємо: Marek Melnik. (Polityczno-społeczny wymiar myśli i działalności Piotra Mohły (1596-1647) jako problem badawczy) [5].

Обговорення проблеми

Мусимо підкреслити, що період кінця XVI-го – початку XVII ст. був періодом амбітних планів кожного з опонентів, періодом часом не виважених гарячкових спроб пошуку компромісу, періодом розчарувань і взаємних звинувачень, і водночас навіть цей складний період самотвердження наших націй не був позбавлений тих представників кожної з культур, котрі не руйнуючи багатомісячних традицій власного народу все-таки зуміли шляхетно і толерантно, не втрачаючи людської гідності, обстоювати і власні переконання, і переконання своїх опонентів.

Загальновідомим є той факт, що конфесійні відмінності стали джерелом різнотипних способів бачення буття філософії: епістемного (через схоластику Фоми Аквінського, орієнтованого на логіку та зовнішнє знання), який часто узгоджувався з західно-християнською моделлю та софійного, орієнтованого на здатність філософії до універсального осягнення дійсності (яким частіше користувались представники східного типу християнства). Вочевидь, саме цей факт зіграв вирішальну роль для самоідентифікації культур наших народів, але, разом з цим, цей же факт став джерелом багатьох непорозумінь і конфліктних ситуацій.

Наше ж завдання полягає у тому, щоб відшукати приклади поведінки таких представників польської культури, які б довели, що можна почути і зрозуміти опонента, не змінюючи при цьому власних переконань.

Духовна ситуація досліджуваного періоду в Україні не була однозначною, хоч кожен українець, за твердженням істориків, визначав свою національну приналежність за православним віросповіданням. М. Грушевський зазначає, що лише того, хто сповідував «руську» православну віру вважали «русином», а католиків за віросповіданням вважали поляками. Тобто маємо повне ототожнення релігійного віросповідання та національної приналежності, що було потужним об'єднавчим фактором і гуртувало нашу народність навколо православ'я [6]. Особливо непростим для історико-філософського аналізу нам видається період кінця XVI-го початку – XVII ст. Фактично релігійна ситуація на теренах України XV – XVII століть майже тотожна ситуації політичній, а культурне життя, хоч і знаходиться у залежності від політичного та релігійного, однак тенденційно прагне до поступу, розвитку, активізації.

Не кращими від історичних були і культурні реалії XV – XVI ст. Шкільництво і духовна освіта після опанування турками всього південно-слов'янського православного світу були на незадовільному рівні. Перші українські друковані для українських потреб церковно-

слов'янською мовою книги – «пять словяно – русских книгъ», а саме «Шестодневъ», «Часословъ», «Тріодъ постная», «Тріодъ цвѣтная», «Псалтирь слѣдованная» були видрукувані у Кракові 1491 р. німцем Швайпольтом (Святополком) Фіодем.

Упродовж тривалого часу на наших землях існували лише початкові школи при церквах та монастирях. Вищу освіту здобували самостійно або ж подорожуючи до західно-європейських навчальних закладів. У 1565 р. римо-католицька церква у боротьбі з реформаційними віяннями розпочинає антиреформаційний наступ, що і приводить на землі Польщі єзуїтських активістів. Саме у таких складних історико-культурних реаліях формується масштабний культурницький рух Острозького книжництва. Слід зауважити, що більшість Острозьких полемістів стояли на чітких ортодоксально-православних позиціях.

В організації такого потужного культурного центру визначна роль належить князю В.-К. Острозькому, який, попри щедру критику щодо «неохоти виступати різко й гостро» і бажання «зістатися ціле життє на другім плані сучасної релігійно-національної боротьби», бажання «по монаршому знаходить для кожного ласкаве слово», попри нестачу «визначної індивідуальності», все-таки вважався «начальником в православ'ю» [7, с. 482-483]. П. Саух підкреслює особливу мудрість князя, що була успадкована від преподобного Федора Острозького, котрий показав «приклад орієнтації на традиції Київської Русі» [8, с. 23].

Костянтин Острозький зумів залучити до культурницького руху навіть чимало іноземців, які працювали не менш плідно, і не менш жертовно на благо української культури. Серед них імена греків Кирила Лукаріса, майбутнього патріарха Константинопольського, Никифора Кантакузіна, Діонісія Палеолога, росіянина Івана Федорова, білоруса Андрія Римші та поляка Івана Лятоша, випускника Краківського університету, який був професійним математиком, астрономом і філософом і довів хибність реформи церковного календаря. Ян Лятош – син краківського міщанина, що довершував свою освіту дворічним навчанням у Падуї. За свідченням І. Мицька, там він у 1582 році отримав докторат медицини, а з наступного року Ян Лятош «почав виступати проти нового ...григоріанського календаря, через що зазнав переслідувань зі сторони єзуїтів та костельної ієрархії» [9, с. 100]. Польський дослідник Гайдукевич пише про те, що з 1594 р. Лятош присвячує свої прогнози родині Острозьких. Цілком ймовірно, що І. Лятош був викладачем Острозької слов'яно-греко-латинської академії, адже 1596 р. він переїжджає до Острога, де в околиному замку побіч академії має власний будинок. Таким чином, Ян Лятош, на підставі своїх переконань і астрономічних розрахунків, доклав чимало зусиль для становлення першої вищої школи греко-слов'янського типу.

Ще однією цікавою постаттю того періоду був українсько-польський поет – Симон Пекалід (Перкаль, Пенкальський). Він був придворним поетом К. Острозького, автором найвідомішої на той час латиномовної поеми «Острозька війна» (1600 р.) у якій прославлявся Костянтин та Януш Острозькі. В. Литвинов називає цей твір однією з найвизначніших праць історіографів того часу, у якому чітко проступають гуманістичні риси [10, с. 21]. Провіденціалізм і фаталізм поступаються тут місцем історично-зумовленим вчинкам персонажів, які завдяки доброті і доблесті, намагаються досягти «земного безсмертя. За свідченням цього ж дослідника, С. Пекалід виступав за спадкову монархію у формі українського князівства, на чолі якого стояв би «філософ на троні».

Та найцікавішим фактом польсько-українських відносин того драматичного часу, на нашу думку, можна вважати письмові заяви, що збереглися до сьогодні польсько-українського письменника Яна Щасного-Гербурта, який будучи правочинним католиком, виступав як ревний захисник «Руської віри» – православ'я. Він висловлював палкий протест проти національного поневолення українського народу, нагадуючи полякам про те, що: «Жоден розум, жодне насильство не може досягти того, щоб Русі не було в Русі. А що як хтось захоче, щоб поляків не було у Польщі?» [11, с. 23]. Ян Щасний-Гербурт навіть став фундатором православного монастиря в Добромлі. Водночас він не підтримував рішень Берестейської унії, прибічником якої був король Сигізмунд III. «Коли духовних речей шукають, чому ж не духовними способами?... Але гайдуками церкви брати, позовами на трибунали тягти, попів хапати, ченців виганяти – все то не узгоджується з волею і наукою збавителя нашого. Радше такі слова можна сказати: «Шукаєш свого пожитку, а не Христового» [12, с. 23]. Цьому ж римокатолику належить високопатріотичний твір «Розмисел про народ руський».

Згадаємо ще одне ім'я – канцлера-католика Леона Сапеги, що у час політично-релігійного протистояння «історичної Польщі» та українського народу засуджує сам факт унійного переслідування православних русинів у польській державі. За свідченнями, які є опубліковані у працях польських учених S. Linde та M. Wishniewski, Леон Сапега – польський вельможа і політик, у тексті листа до уніатського єпископа Йосафата Кунцевича від 12 березня 1622 року нагадує для адресата про «повні земські суди, повні магістрати, повні ратуші, повні єпископські канцелярії позовів, процесів, протестацій» [13, с. 126-132].

Отже, те тло, на якому розгорталась діяльність острозьких просвітників дозволяє ствердити думку, що центром полеміки стала проблема наявності великих суперечностей між двома полемічними таборами противників та прибічників Берестейської унії, що і спричинило виникнення полеміки. Особливість описаних ситуацій полягає у тому, що коли людина щиро віддана власній релігійній традиції, то вона цінуватиме і шануватиме подібну «міцність у вірі» у іновірця.

А. Г. Шевченко, досліджуючи віротерпимість як основу міжрелігійної згоди, підкреслює, що «доктринальний діалог має першорядне значення для інституційно оформлених віросповідних співтовариств. Причому, він може набувати особливої гостроти і напруженості, оскільки кожна релігія заявляє про вселенський і абсолютний характер власного трансцендентного досвіду. А визнання рівноцінності та рівнозначності всіх «шляхів до Бога» для дійсно релігійної людини абсолютно неможливе. Отже доктринальна толерантність між різними конфесіями веде до релігійно-світоглядної еkleктики і поза релігійної байдужості, а діалог у цій сфері може мати лише конфронтаційний характер [14, с. 179], у якому опоненти сприймають один одного як місіонерський об'єкт. Ми ж дошукались іншого гатунку прикладів, – глибшого підходу до справи релігії, що не породжував конфронтації. Адже і математик Ян Лятош, і поет Симон Пекалід, і канцлер Леон Сапега, і письменник Ян Щасний-Гербрут, – усі ці культурні діячі, будучи римокатоликами, живучи і діючи в один із найдраматичніших періодів становлення української ідентичності, не йшли на конфронтацію з представниками східно-християнського віросповідання. Вони обстоювали право православних на «отцівську віру», доклали максимум зусиль на утвердження унікальності наших культурних шляхів, проілюструвавши своїми вчинками високий взірець людської гідності та шляхетності у екстремальних політичних, історико-культурних умовах. Цю позицію, на наше переконання, можна і потрібно зарахувати як таку, що апелює до поняття толерантності і його специфіки у час ренесансних теоантропоцентричних та антропоцентричних світоглядних пошуків.

За свідченням нашого сучасника ігумена Веніаміна (Новика), який досліджує духовний сенс толерантності, справжня толерантність, яка передбачає компроміс у межах гуманізму, немає ніякого відношення до будь-якої безпринципності, байдужості до істини. Навпаки, у толерантності проявляється повага до тієї Істини, яка може сприйматися лише вільно. І якщо стосовно самої себе людина може бути максималістом, то стосовно інших, вона зобов'язана бути толерантною, адже без норм толерантності неможливим стає суспільне життя [15].

Висновки

Здійснений нами ретроспективний аналіз витоків релігійної толерантності переконливо свідчить про те, що становлення віротерпимості відбувалося у надскладних політико-соціальних та культурних умовах кінця XVI-го початку – XVII ст. Незважаючи на це, ми маємо яскраві приклади проявів істинної толерантності, які визначали міру розумного компромісу. Сучасне ж тлумачення толерантності (відповідно до «Декларації принципів толерантності» [16]), як поваги, прийняття та правильного розуміння величезної кількості культур нашого світу, наших форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності, розглядає компроміс як моральний обов'язок і політичну правову потребу.

Отож, перші тенденційні спроби римокатоликів, серед яких математик Ян Лятош, поет Симон Пекалід, канцлер Лев Сапіга і письменник Ян Щасний-Гербрут, котрі, не втрачаючи власних релігійних переконань, укорінених у християнство західного взірця, терпимо і з повагою ставились до своїх опонентів з православного табору, можемо вважати засадничим етапом формування релігійної толерантності кінця XVI-го початку – XVII ст.

Перспективи подальших наукових досліджень

Реалії сьогодення, поіменованого добою глобалізації, спонукають нас до уважного вивчення як філософської площини вітчизняної духовної культури, так і до переосмислення спадщини християнства західного взірця задля відтворення адекватного змісту філософських надбань та утвердження високоморальної людини на всіх рівнях буття.

Бібліографічні посилання:

1. Яковенко Н. Паралельний світ : (дослідж. з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст.) / Наталія Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.
2. Tomkiewicz W. Wołyn w Koronie, 1569-1795 / W. Tomkiewicz // Rocznik Wołyński. – Równe, 1931. – Т. 1. – S. 25–67.
3. Wawzhenjuk P. Social Disciplining and Social Control in the L'viv diocese during the Episcopate of Iosyf Shumlians'kyi in the European context / Piotr Wawzhenjuk // Україна XVII століття: суспільство, філософія, культура : зб. наук. пр. / ред. М. Попович. – К., 2005. – С. 347–367.
4. Cholynicki K. Z dziejow prawosławia na Wołyniu (992=1596) / K. Cholynicki // Rocznik Wołyński. – Równe, 1937. – Т. 5/6. – S. 53–106.
5. Melnik M. Polityczno-społeczny wymiar myśli i działalności Piotra Mohły (1596-1647) jako problem badawczy

/ Marek Melnik // Хроніка–2000. – 2000. – № 39/40 : Україна: філософський спадок століть. – С. 207-226.

6. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський. – К. : Наук. думка, 1995. – Т. 6. – 667 с.

7. Там само

8. Саух П. Ю. Князь Василь-Костянтин Острозький / Петро Саух. – Рівне : Волин. береги, 2002. – 224 с.

9. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636) / І. З. Мицько. – К. : Наук. думка, 1990. – 190 с.

10. Литвинов В. «Католицька Русь» : іст.- філософ. нарис / В. Литвинов. – К. : Укр. центр духов. культури, 2005. – 276 с.

11. Там само

12. Там само

13. Антонович В. Що принесла Україні унія : стан укр. православ. церкви від половини XVII до кінця XVIII ст. / В. Б. Антонович. – Вид. 2-ге, з доповн. – Вінніпег : Екклесія, 1991. – 132 с.

14. Шевченко В. Україна духовна: Постагі, події, явища // Віталій Шевченко : Монографія. – К. : «Світ Знань», 2008. – 527 с.

15. Новик В. Духовний смисл толерантності (Толерантность: сила или слабость?) [електронний ресурс] / В. Новик. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/nov_tol.php

16. Декларация принципів толерантності [електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/toleranc.shtml

Гуменюк С. Н. Украинно-польские отношения: ретроспективный взгляд на становление религиозной толерантности.

В статье произведено попытку осуществить историко-философский анализ периода XVI-го начала – XVII вв. и первых тенденционных поступков римокатоликов, среди которых математик Ян Лятош, поэт Симон Пекалид, канцлер Лев Сапига и писатель Ян Щасний-Гербрют, которые, не теряя своих личных убеждений, произрастающих от западного христианства, толерантно относятся к своим оппонентам из православного крыла. Автор апеллирует к понятию толерантность и его специфике во времена ренессансных теoантропоцентрических и антропоцентрических мировоззренческих позиций.

Ключевые слова: религиозная толерантность, острожские книжники, католицизм, православие.

Humeniuk S. Ukrainian and polish relationships: retrospective view on the sources of religious toleration.

The attempt of historical and philosophical analysis of the ending of the XVI-th, the beginning of the XVII-th centuries and the first tendential attempts of Roman Catholics, among which the mathematician Yan Lyatosh, poet Simon Pecalid, chancellor Lew Sapiga and writer Yan Schasniy-Herbrut, who hadn't lost their own religious beliefs, rooted in Christianity of western style, and who were tolerant to their opponents from the Orthodox camp, has been made. The author appeals to the notion tolerance and its peculiarities during the Renaissance teoantropocentric and antropocentric philosophical searches.

Keywords: religions tolerance, Ostrog bookmen, Catholism, Orthodoxy.

Надійшла до редколегії 01. 03. 2013 р.

УДК 162. 6: 547: 543. 422

Ч. Ф. Дашдамирова

Бакинский государственный университет

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ИССЛЕДОВАНИЮ МОЛЕКУЛЯРНЫХ СТРУКТУР В БИОЛОГИИ

Проблема философского осмысления диалектического характера развития биологических систем и принципов жизнедеятельности является одной из классических проблем современности. Неугасающий интерес исследователей к этой проблеме определяется особенностью биологического познания, интегральными особенностями жизненных процессов и значением этой проблематики для биологии в целом. Важную роль в решении этих задач в биологии играет формирование диалектического мировоззрения.

Ключевые слова: диалектика, биосистема, клетка, информативность, регулятивность, элементарность, событие.

В сфере биологии происходит известная «гносеологическая адаптация» общедиалектических принципов, законов и категорий применительно к специфическим нормам биологических дисциплин. Важнейшей проблемой является установление диалектических переходов от простого к сложному и от сложного к простому в процессе познания. В этом аспекте, определяя интегризм, как путь от простого к сложному в познании явлений жизни, отметим, что он неразрывно связан с редукционизмом – процессом обратного развития биопроецессов в сторону их упрощения. Вместе с тем, редукционизм как методологическую установку биологического исследования, нельзя абсолютизировать. Задача биологии – найти путь к синтезу или взаимодополнению этих двух форм взаимоотношений частей с целостной биосистемой. В этом смысле создание биомоделей через определение пути интегризма должно основываться на эмпирических данных исследования, полученных на путях редукционизма как основы научной стратегии поиска